

УДК [54:504]:37.033

О.В. Зуб, Л.Д. Алфімова

РОЛЬ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК

Екологічна освіта і виховання необхідні для формування екологічної культури майбутнього офіцера як елемента його загальної професійної культури. Проектна технологія дозволить оновити, наповнити творчими підходами і викликати жвавий інтерес до навчального процесу у майбутніх офіцерів, що сприятиме підвищенню рівня загальної культури та рівня професійної підготовки офіцерів.

Ключові слова: екологія, екологічна освіта і виховання, екологічна культура, екологічний проект, майбутній офіцер, внутрішні війська.

Экологическое образование и воспитание необходимы для формирования экологической культуры будущего офицера как элемента его общей профессиональной культуры. Проектная технология позволит обновить, наполнить творческими подходами и вызвать живой интерес к учебному процессу у будущих офицеров, что будет способствовать повышению уровня общей культуры и уровня профессиональной подготовки офицеров.

Ключевые слова: экология, экологическое образование и воспитание, экологическая культура, экологический проект, будущий офицер, внутренние войска.

Environmental education and training necessary for the formation of ecological culture of the future officer as part of it's overall professional culture. The project will upgrade technology, infuse creativity and evoke keen interest in the educational process of the future officers will increase the level of general culture and level of training of officers.

Key words: ecology, ecological education, ecological culture, environmental design, the future officer, internal forces.

Постановка проблеми. На сучасному етапі переходу суспільства до сталого розвитку необхідні нові підходи до вирішення проблем екологічної освіти, яка не тільки формує систему конкретних екологічних уявлень, понять і законів, а й викликає прагнення людини брати особисту участь в екологічній діяльності. Потреба суспільства в активних громадянах, здатних до самоосвіти і саморозвитку, швидкої адаптації до нових умов, зумовлює пошук таких методів навчання, які поєднували б

© О.В. Зуб, Л.Д. Алфімова

інтереси особистості й суспільства. Тому дедалі більшу увагу викладачів вищих навчальних закладів привертає метод проектів. Зважаючи на специфіку навчання у вищих військових закладах, достатньо прийнятним в умовах Академії внутрішніх військ є метод екологічних проектів, який максимально спрямований на пробудження та розвиток особистості як високоефективна педагогічна технологія, що сприяє вирішенню сучасних екологічних проблем [2; 3; 4.].

Аналіз актуальних досліджень. Уперше метод проектів запропоновано в 20-ті роки ХХ століття в американській педагогіці. Його називали також методом проблем (цільовий акт, діяльність від «усього серця» у певних суспільних умовах) і пов'язували з концепцією прагматизму та ідеями гуманістичного напрямку у філософії й освіті. Паралельно з американськими розробками ідеї проектного навчання також виникли в Росії під керівництвом російського педагога С. Шацького в 1905 р.

Видатний український педагог Григорій Ващенко, досліджуючи метод проектів, уважав, що той належить до одного з активних методів навчання і наголошував, що його застосування неможливе в країнах з тоталітарним режимом. Підтвердженням цього є невдалий експеримент застосування методу проектів. У 1931 році постановою ЦК ВКП (б) він був заборонений і відтоді в колишньому СРСР не здійснювалося серйозних спроб відродити цей метод у шкільній практиці. Разом з тим, у зарубіжній школі (у США, Великій Британії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії, Бразилії, Нідерландах) він активно і досить успішно розвивався в межах альтернативної освіти внаслідок раціонального поєднання теоретичних знань і їх практичного застосування для вирішення конкретних проблем дійсності у спільній діяльності [1].

Дидактичні основи методу проектів були обґрунтовані американськими вченими (Д. Бері, Е. Колінс), а також знайшли відображення у працях радянських педагогів (К. Вавилова-Сахарова, Е. Кагарова, Л. Левіна, В. Петрова, І. Попова, Л. Скаткіна, Е. Янжула та ін.).

Друге народження методу проектів ініційовано активізацією зеленого руху (особливо в США). У багатьох країнах відоме ім'я розробника саме екологічних проектів Ніка Аллена. Берт

Шлезінгер уперше використав метод проектів для оптимізації екологічної освіти учнів [4; 5].

У сучасній психолого-педагогічній науці метод екологічних проектів став предметом досліджень багатьох науковців – Ю. Бойчука, В. Вербицького, О. Зосименко, І. Іонової, В. Левченко, С. Малікової, Л. Лук'янової, О. Платхотнік, Т. Святської та ін.

Мета статті – висвітлити роль та значення екологічних проектів у формуванні екологічної культури майбутніх офіцерів Академії внутрішніх військ в контексті переходу суспільства до сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу. Провідне місце серед сучасних методів навчання, які формують активну позицію курсантів, розвивають дослідницькі вміння та навички, формують і реалізують принцип зв'язку навчання з життям, належить методу проектів. В основі методу проектів – розвиток пізнавальних навичок, критичного і творчого мислення, вмінь самостійно конструювати свої знання, здійснювати науковий пошук, орієнтуватися в інформаційному просторі, тобто розвиток тих особистісних якостей, які необхідні сучасній людині. «Усе що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де та як я можу ці знання застосовувати» – основна теза сучасного розуміння методу проектів, яка і приваблює багато освітніх систем, що прагнуть знайти розумний баланс між академічними знаннями і прагматичними вміннями.

Це спосіб досягнення дидактичної мети через детальну розробку проблеми, яка повинна завершитися реальним, відчутним практичним результатом, оформленим певним чином. Цей результат можна побачити, осмислити, застосувати в реальній практичній діяльності. Щоб досягти такого результату, необхідно навчити курсантів самостійно мислити, знаходити і вирішувати проблеми, застосовувати для цієї мети знання з різних галузей, вміння прогнозувати результати і можливі наслідки різних варіантів рішення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Метод проектів успішно інтегрується в освітній процес; забезпечує не лише інтелектуальний, але й духовний розвиток курсантів, їх самостійність, активність; дозволяє набувати досвіду активної соціальної взаємодії, розвиває комунікативність.

Метод проектів є такою формою організації навчання, яка полягає в тому, що самі курсанти визначають для себе певні практичні завдання (проекти) і в процесі їх виконання набувають нових знань та вмінь.

Основою методу проектів є самостійна діяльність курсантів – (індивідуальна, парна чи групова), яку вони виконують протягом певного проміжку часу. Це сприяє реалізації особистісно-орієнтованого навчання. Викладач є організатором самостійної активної пізнавальної діяльності курсантів, компетентним помічником і консультантом.

Метод проектів завжди передбачає вирішення означеної проблеми. Вирішення проблеми передбачає, з одного боку, використання сукупності різноманітних методів, засобів навчання, а з іншого – необхідність інтеграції знань, умінь застосовувати знання з різних галузей науки, техніки, технології, творчих галузей. Результати виконаних проектів мають бути «відчутними», тобто, якщо це теоретична проблема, то конкретне її вирішення, якщо практична – конкретний результат, готовий до використання (у реальному житті). Якщо говорити про метод проектів як про педагогічну технологію, то ця технологія передбачає сукупність дослідницьких, пошукових, проблемних методів, творчих за своєю суттю. Надання курсантам можливості самостійного набуття знань у процесі вирішення практичних завдань або проблем, що потребує інтеграції знань з різних предметних галузей – це основне призначення методу проектів [3]. Проектні технології спрямовані на стимулювання інтересу курсантів до нових знань, розвиток людини завдяки вирішенню проблем і використанню цих знань у конкретній практичній діяльності [1; 2].

До основних переваг методу проектів належать такі: технологія, де першочерговою цільовою настановою є способи діяльності, а не нагромадження фактичних знань; вияв позитивних ознак групової діяльності (у курсантів формуються вміння кооперуватися і змагатися); розподіл ролей при виконанні проекту надає можливість реалізації курсантів (предметної, особистої, соціальної) залежно від їхніх нахилів, уподобань та пізнавальних здібностей; широкі можливості для творчості як викладача, так і курсантів, не обмежуючи їх освітнього потенціалу, потенціалу розвитку і самовдосконалення за межами навчального заняття;

зумовлення у курсантів ентузіазму до роботи; вияв зв'язку з реальним життям; виховання наукової допитливості та дисциплінованості курсантів.

Типологія навчальних проектів має умовний характер і спрямована на підвищення ефективності організації проектної роботи як спільної курсантів і викладача. Розрізняють такі проекти: за метою і характером проектної діяльності (домінуюча в проекті діяльність): дослідницькі (організація нагадує справжнє наукове дослідження); творчі, рольові (учасники виконують певні ролі); інформаційні (спрямовані на збір інформації); прикладні, практико-зорієнтовані (результат зорієнтований на соціальні або особистісні інтереси); за предметно-змістовою галуззю: монопроект (у межах однієї галузі знань); міжпредметний проект (охоплює декілька предметів); за характером координації проекту: безпосередній (жорсткий, гнучкий); прихований (неявний, імітуючий учасника проекту, характерний для телекомунікаційних проектів); за характером контактів: колективні (серед учасників однієї групи, гуртка); в одному навчальному закладі; регіональні (місцевого значення, в одній країні); міжнародні (учасники проекту з різних країн); за складом (кількістю) учасників: індивідуальні; парні; групові; колективні; за тривалістю проекту: міні-проекти (1 – 2 заняття); короткотривалі (4 – 6 занять); тиждень проектів (можливе поєднання урочної та позаурочної форм роботи); довготривалі (від декількох місяців до року).

Звичайно, що від типу проекту змінюються форми і методи роботи.

Основні вимоги до проектів: наявність суспільно значущої проблеми; практична, теоретична, пізнавальна значущість отриманих результатів; самостійна діяльність курсантів; визначення базових знань, необхідних для роботи над проектом; чіткий план проекту; обґрунтування методик роботи; належне оформлення результатів виконання проектів.

Екологічний проект – це завершена та належно оформлена розробка з екологічної тематики біологічного, географічного, хімічного, валеологічного, фізичного чи навіть математичного напрямку, в якій пропонуються науково обґрунтовані конкретні дії, спрямовані на вирішення конкретних екологічних проблем на регіональному чи локальному рівні. Проект має бути спрямованим

на вивчення взаємодії організмів один з одним і з середовищем існування, присвячуватися вивченню екологічного стану навколишнього середовища та його компонентів, впливу на них різних факторів як природних, так і антропогенних. Один з важливих напрямів діяльності в межах проекту є збереження і відновлення природних екосистем чи їх окремих складових, розробка наукових основ раціонального природокористування.

Можна виділити такі пріоритетні напрями проектної діяльності курсантів: вивчення екологічного стану навколишнього середовища з використанням біоіндикаторів; вивчення ареалів та запасів лікарських рослин; вплив зовнішніх умов та хімічних речовин на виробництво сільськогосподарської продукції; вивчення хімічного складу повітря, атмосферних опадів, ґрунту, продуктів харчування; вивчення впливу екологічних факторів на здоров'я людини; вирішення екологічних проблем великих та малих міст; розробка технологій утилізації комунально-побутових відходів; вирішення проблем забруднення територій відходами хімічних виробництв; використання екологічно чистих джерел енергії; забезпечення екологічної безпеки питної води та продуктів харчування; вивчення екологічного стану об'єктів природно-заповідного фонду Харківщини.

При виконанні екологічного проекту передбачено такі етапи: організаційно-установчий (пошуковий): вибір теми, її наукове обґрунтування, пошук і аналіз проблеми, вибір виду навчального проекту, складання плану роботи, формування проектних груп, розподіл задач у групі, огляд літератури; конструкційний (аналітичний): аналіз наявної інформації, активний пошук оптимальних рішень поставлених завдань, систематизація матеріалів, створення моделі; практичний: реалізація проекту; презентаційний: звіт про виконання проекту, публічний захист проекту, підбиття підсумків, оцінка й аналіз результатів роботи.

Після виконання курсантами екологічних проектів проводиться їх захист.

Мета проведення конкурсу-захисту екологічних проектів – привернути увагу курсантів до сучасних екологічних проблем та залучити їх до безпосередньої практичної екологічної діяльності.

Завдання конкурсу-захисту екологічних проектів: оволодіння основами екологічних і природоохоронних знань; висвітлення

сучасних екологічних проблем та формування особистісного відповідального ставлення до екологічних проблем рідного краю; формування чітких і обґрунтованих уявлень про взаємозалежність усіх компонентів у природі, подолання споживацького ставлення до природи; опанування теоретичними знаннями, необхідними для вирішення конкретного практичного завдання; оволодіння самостійними дослідницькими навичками (постановка проблеми, збирання і обробка інформації, проведення експериментів, аналіз отриманих результатів; оволодіння вміннями приймати відповідальні рішення щодо збереження навколишнього середовища; формування екологічної культури майбутнього офіцера).

При проведенні конкурсу-захисту екологічних проектів використовувалися такі параметри зовнішньої оцінки проекту: значущість і актуальність висунутої проблеми, її адекватність тематиці, що вивчається; коректність використовуваних методів дослідження і методів обробки отримуваних результатів; активність кожного учасника проекту відповідно до його індивідуальних можливостей; при груповому проекті – колективний характер схвалюваних рішень; характер спілкування і взаємодопомоги, взаємодоповнення учасників проекту; необхідна і достатня ґрунтовність дослідження проблеми; залучення знань з інших галузей; доказовість схвалюваних рішень, уміння аргументувати свої висновки; стан практичної реалізації проекту; економічна доцільність проекту; відповідність оформлення проекту до чинних вимог; оцінка прилюдної презентації проекту (уміння відповідати на питання опонентів, лаконічність і аргументованість відповідей).

Конкурс-захист екологічних проектів курсантів Академії проводиться в два тури. У першому заочному турі проводиться оцінювання робіт учасників за такими критеріями: аргументоване доведення актуальності проекту, чіткість формування його мети і завдань; ступінь висвітлення сучасних наукових досліджень з даної проблеми, правильність використання наукової термінології; інноваційність проекту та ступінь його практичної реалізації; обґрунтування обраних методик, їх доступність для самостійного виконання; повнота викладання одержаних результатів, їх ілюстрованість; аргументованість висновків та відповідність завданням роботи; відповідність оформлення роботи до вимог.

Другий тур складається з постерної сесії, що дає можливість наочного представлення автором свого проекту та вільного спілкування й обговорення всіх проектів усіма учасниками. Публічний захист проекту проводиться перед загальною аудиторією учасників конкурсу, журі та всіх бажаючих. Учасники проводять комп'ютерну презентацію, що допомагає більш яскраво представити роботу. Доповідач повинен стисло обґрунтувати актуальність вибору теми дослідження, оголосити мету і завдання, обрані методики, повідомити про результати роботи та зробити на їх підставі висновки, пропозиції до подальшого плану дій, висвітлити ступінь практичної реалізації результатів наукового пошуку.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, методична цінність проектної технології як інтегративно-комплексного, діяльнісного підходу до формування ключових життєвих компетентностей курсантів (соціальної, мотиваційної, функціональної) – це сприяння розвитку дослідницьких умінь, креативності, фантазії, вихованню екологічної, естетичної, комунікативної культури, причому слід виділити роль викладача в процесі проектної діяльності як організатора, менеджера навчальної діяльності.

Виконання екологічних проектів дозволяє максимально повно реалізувати завдання щодо переходу суспільства до сталого розвитку, стає основою формування високого рівня відповідальності за збереження та раціональне використання природних ресурсів.

Проектна технологія дозволяє оновити та вдосконалити курс «Основи екології», наповнити його творчими підходами і викликати жвавий інтерес до нього у майбутніх офіцерів. Нові педагогічні технології є активними прийомами формування екологічної культури майбутнього офіцера як елемента його загальної професійної культури.

Перспектива подальшого дослідження полягає в розробці методичних засад, використання екологічних проектів при вивченні різних неекологічних дисциплін (хімії, фізики, математики, тощо).

ЛІТЕРАТУРА

1. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Ващенко Г. – К. : Українська Видавнича Спілка, 1997. – 176 с.
2. Бойчук Ю.Д. Образовательные стратегии ноосферного развития общества / Бойчук Ю.Д. // Матер. Всероссийск. научн.-практ. конф.

-
- «Человек и природа : грани гармонии и углы соприкосновения» (27 апреля 2012 г., г. Комсомольск-на-Амуре). – Комсомольск-на-Амуре : изд. АмГПГУ, 2012. – С. 174 – 180.
3. Вербицький В. Проектна форма навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних закладах та позашкільних закладах освіти еколого-натуралістичного напрямку. Проблеми та шляхи вирішення / Вербицький В. // Рідна школа. – 2007. – № 3. – С. 35 – 48.
 4. Єлькін А. Проектна технологія навчання. Данина моді чи нагальна потреба / Єлькін А. // Хімія. Шкільний світ. – 2008. – № 32. – С. 17 – 19.
 5. Прохорова О.А. Проектний підхід, як засіб активізації пізнавальної навчальної діяльності / Прохорова О.А. // Хімія. – 2008. – № 23. – С. 2 – 4.